

ЗЛОЧИННІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

О. Л. Тимчук

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства Інституту управління і права Запорізького національного технічного університету

У статті подано загальну кримінологічну характеристику стану злочинності у світі. На основі даних Оглядів тенденцій в сфері злочинності і функціонування систем кримінального правосуддя аналізується загальний стан злочинності на планеті, а також наводяться дані про рівень злочинності в країнах та регіонах світу.

Ключові слова: порівняльна кримінологія, злочинність, рівень злочинності, структура злочинності, глобалізація, Управління ООН з наркотиків та злочинності, Огляд тенденцій в сфері злочинності і функціонування систем кримінального правосуддя.

В статті представлена обшая кримінологическая характеристика состояния преступности в мире. На основе данных Обзоров тенденций в области преступности и функционирования систем уголовного правосудия анализируется состояние преступности на планете, а также приводятся данные об уровне преступности в странах и регионах мира.

Ключевые слова: сравнительная криминалогия, преступность, уровень преступности, структура преступности, глобализация, Управление ООН по наркотикам и преступности, Обзор тенденций в области преступности и функционирования систем уголовного правосудия.

The article provides basic criminological characteristics of crime in the world. Based

on United Nations Surveys on crime trends and the operations of criminal justice systems, analysis of overall crime in the world, and also shows the level of crime in the countries and regions.

Keywords: *comparative criminology, crime, crime rates, the structure of crime, globalization, United Nations Office on Drugs and Crime, United Nations Survey of Crime Trends and Operations of Criminal Justice Systems.*

Злочинність як негативне соціальне явище притаманна усім державам світу незалежно від географічного розташування, рівня соціально-економічного розвитку, політичного устрою, правової системи, цивілізаційної приналежності. Водночас наведені та інші чинники суттєво впливають на рівень злочинності в тій чи іншій державі, визначають її стан, структуру та динаміку. Різні аспекти злочинності вивчали такі українські вчені, як В. Туляков, В. Дрьомін, В. Голіна, О. Фролова, О. Джужа, І. Даньшин, А. Закалюк, О. Кулик, А. Зелінський та ін.; серед російських науковців – В. Лунеев, Я. Гілінський, А. Долгова, С. Іншаков.

Водночас в українській кримінології явно бракує праць, присвячених саме дослідженню стану злочинності у державах світу, хоча наукове значення такого аналізу для розвитку кримінологічної науки не викликає сумнівів. Тому завданнями статті є аналіз загального стану злочинності у світі, а також даних про рівень і структуру злочинності в країнах та регіонах світу з метою виявлення відповідних закономірностей і тенденцій.

Інтерес до порівняльних досліджень злочинності з'явився в європейській кримінології у другій половині XIX ст. А термін «порівняльна злочинність» вперше

вжив у 1886 р. французький кримінолог Г. Тард у роботі з однойменною назвою («La Criminalité comparée»), проте вчений вживав цей термін у значенні комплексного вивчення злочинності [1, с. 247-344].

Порівняльні дослідження злочинності значно активізувалися після Другої світової війни. Нині в межах ООН функціонує Управління з наркотиків та злочинності – ЮНОДК (штаб-квартира у Відні). ЮНОДК здійснює узагальнення інформації про стан злочинності в різних державах світу. Із 1970 р. в межах ООН було проведено одинадцять Оглядів тенденцій в сфері злочинності і функціонування систем кримінального правосуддя [2; 3]. Одинадцятий огляд відбувся у 2007-2008 рр. і охопив 105 країн світу.

За експертними даними щорічно у світі вчиняються більше 100 млн злочинів, при цьому простежується тенденція до зростання злочинності в більшості держав. Російські вчені Ю. Голік та О. Коробеев вважають, що насправді сукупна маса щорічно вчинюваних злочинів складає 8-10% від світового соціуму, тобто кожного року, з урахуванням латентних діянь, на планеті вчиняється 600-700 млн злочинів [4, с. 7-10]. В інформаційному бюлетені, підготовленому ЮНОДК до Дванадцятого Конгресу ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя (м. Сальвадор, Бразилія, 2010 р.), констатуються суперечливі тенденції у сфері злочинності за останні роки. Зокрема, за останні 5 років у світі простежується тенденція до зниження рівня умисних вбивств, при цьому найбільше цей показник скоротився в окремих регіонах Європи, Східної, Південної та Південно-Східної Азії. Водночас у багатьох державах, особливо причетних до торгівлі наркотиками, спостерігається зростання рівня умисних вбивств. Зростає також кількість злочинів, пов'язаних із наркотиками. В низці регіонів плане-

ти – передусім Західній та Центрально-Східній Європі – значно скоротився рівень майнових злочинів. Так, за період 1995-2008 рр. майже вдвічі зменшилася кількість зареєстрованих крадіжок зі зломом та угонів транспортних засобів [5].

Сьогодні суттєвий вплив на злочинність справляє процес глобалізації, який охопив усю планету і всі основні сфери суспільного життя, включаючи економіку, політику, культуру. Основними тенденціями злочинності у сучасному світі (за В. Лунєєвим) є такі: абсолютне і відносне зростання у більшості країн; більш високий рівень злочинності в розвинутих демократичних державах; зростання транснаціональної злочинності; прояви різних форм екстремізму і тероризму [6, с.115-125].

Як відомо, основним показником криміногенності держави є рівень (коефіцієнт або індекс) злочинності – кількість злочинів на 100 тис. жителів. За даними ООН станом на 2000 р. середньосвітовий коефіцієнт злочинності склав 3 300. За цим показником (дані за останні 5-10 років, при наявності різних даних за різні роки, при класифікації враховується остання за часом інформація) держави світу можна поділити на такі 8 груп [7, с. 23-65; 8]:

1) держави з мінімальним рівнем злочинності (коефіцієнт складає менше 100). До них належать бідні та переважно мусульманські держави Азії (Бангладеш, Сирія, Індонезія) і Африки (Бурунді, Єгипет), а також католицькі Філіппіни. За даними останніх оглядів ООН найнижчий індекс злочинності фіксувався в Непалі (15) та М'янмі (37,5) – відсталих країнах індуїстської і буддистської культур відповідно;

2) держави з дуже низьким рівнем злочинності (коефіцієнт від 100 до 500). До них належать вельми різні за географічними, економічними, культурними і ре-

лігійними ознаками країни, зокрема кавказькі (Вірменія, Азербайджан), латиноамериканські (Гватемала, Парагвай, Болівія), близькосхідні (Саудівська Аравія, Сирія, Оман), південно-, центрально- і східноазійські (Туркменістан, Таджикистан, Індія, Шрі-Ланка), африканські (Кенія, Алжир) та одна європейська (Албанія);

3) держави з низьким рівнем злочинності (коефіцієнт від 500 до 1 000). До них належать, зокрема, в Латинській Америці – Колумбія, Еквадор, Перу, Сальвадор; в Африці – Марокко; в Азії – Грузія, Монголія, Малайзія, Йорданія, Катар, Кувейт, Таїланд; в Океанії – Самоа; в Європі – Молдова. Нині до цієї групи належить й Україна з коефіцієнтом 935 (на 2009 р.); у 2004-2005 рр., наша держава потрапляла до четвертої групи з індексом трохи більше 1 000;

4) держави з рівнем злочинності нижче середнього (коефіцієнт від 1 000 до 2 000). До них належать: в Європі – Боснія і Герцеговина, Туреччина, Македонія, Чорногорія, Білорусь, Болгарія, Кіпр, Румунія; в Азії – Японія, Казахстан, Сінгапур, ОАЕ; в Африці – Лесото; в Латинській Америці – Панама, Мексика, Коста-Ріка і Ямайка;

5) держави із середнім рівнем злочинності (коефіцієнт від 2 000 до 4 000). До них належать, зокрема, в Європі – Ірландія, Греція, Італія, Латвія, Литва, Швейцарія, Росія, Польща, Португалія, Чехія, Словаччина, Естонія, Іспанія, Хорватія; в Азії – Японія, Республіка Корея і Бахрейн; в Африці – Маврикій; в Океанії – Фіджі і Тонга; в Латинській Америці – Аргентина і – за деякими даними – Чилі;

6) держави з рівнем злочинності вище середнього (коефіцієнт від 4 000 до 6 000). До них належать США, декілька європейських (Словенія, Угорщина, Люксембург і Мальта), африканських (ПАР, Свазіленд і Ботсвана) країн і ряд держав Латинської

Америку та Карибів (Багамські острови, Уругвай, Суринам);

7) держави з високим рівнем злочинності (коефіцієнт від 6 000 до 10 000). До них належать декілька розвинутих країн з різних регіонів (Бельгія, Данія, Нідерланди, Франція, ФРН, Австрія, Норвегія, Австралія, Канада), одна близькосхідна (Ізраїль), одна країна Вест-Індії (Сент-Вінсент і Гренадини), а у 2003/2004 рр. – також і Чилі (більше 8 000);

8) держави з максимальним рівнем злочинності (коефіцієнт більше 10 000). До них належать декілька високорозвинутих держав (з європейських – Фінляндія, Швеція, Велика Британія, Ісландія, а також Нова Зеландія) і, досить несподівано, одна бідна країна Латинської Америки (Гаяна). У 2008 р. світовим рекордсменом стала маленька Ісландія з індексом злочинності 24 164 [9].

Водночас до наведених та інших подібних даних про рівень злочинності в різних державах слід ставитися з певною обережністю, враховуючи наступні обставини. По-перше, це досить обмежений перелік злочинів, що містяться у спеціальній анкеті ООН, за якою держави мають надавати інформацію. Цей перелік до останнього Огляду включав лише 13 злочинних діянь: умисне вбивство, вбивство з необережності, згвалтування, напад, викрадення людини, злочини, пов'язані із наркотиками, грабіж, крадіжка, крадіжка зі зломом, привласнення майна, угон автотранспорту, шахрайство і хабарництво (корупційні діяння). Якщо ж оцінювати інформацію, яка реєструється національними статистичними органами, то слід враховувати різний перелік злочинів, що містяться в кримінальному законодавстві різних держав світу. Зокрема, ті діяння, які є злочинами в багатьох західних державах (наприклад, порушення правил дорожнього руху, публічне сп'яніння, дрібні порушення гро-

мадського порядку тощо), в Україні, більшості пострадянських держав та деяких країнах, що розвиваються, належать до адміністративних або інших некримінальних правопорушень. По-друге, багато держав з різних причин офіційно реєструють і публікують інформацію далеко не про всі злочини, що вчиняються на їх території. По-третє, в розвинутих державах, на відміну від більшості країн Азії, Африки, Латинської Америки і СНД, значно нижчою є штучна латентність злочинів, в першу чергу, через відсутність «традицій» їх приховування від реєстрації поліцією. Саме це значною мірою і пояснює надзвичайно високий коефіцієнт злочинності в багатьох розвинутих державах, зокрема, європейських, Канаді, Новій Зеландії, в яких існує досконала система кримінальної статистики, високий рівень правової культури населення, контроль за діяльністю поліції та інших правоохоронних органів з боку інститутів громадянського суспільства. Все це тим чи іншим чином відсутнє в переважній більшості країн, які розвиваються, що не може не позначатися на кримінальній статистиці. Таким чином, той факт, що в Україні рівень злочинності майже в 26 разів нижчий, ніж в Ісландії, звичайно, не означає, що наша держава в 26 разів безпечніша за цю європейську країну. По-четверте, наведені дані прямо не враховують такий важливий показник злочинності, як її структура, тобто питома вага та співвідношення різних видів злочинів. Без урахування цієї обставини може виникнути хибне уявлення про надзвичайну кримінальну небезпечність Ісландії, Швейцарії або Нової Зеландії, але в них високим є переважно рівень корисливих та наркотичних, а не насильницьких злочинів. І навпаки, низький рівень загальної злочинності у Венесуелі, в Колумбії або на Ямайці в жодному випадку не має вводити в оману, оскільки

ки в цих державах (на відміну від західних) переважають не крадіжки, шахрайства і угони автомобілів, а передусім насильницькі злочини. Я. Гілінський, констатує такі відмінності, ставить риторичне питання: чи є реальним зростання злочинності в розвинутих державах або ж це результат підвищення активності поліції і нетерпимості населення до злочинності [10, с. 50-51].

Важливе кримінологічне значення має аналіз даних про поширення окремих видів злочинів у різних регіонах і державах планети. Так, середньосвітовий коефіцієнт вбивств у 2004 р. склав 7,6. Рівень цих злочинів у регіонах світу у вказаному році склав: Південна Африка – 31,7; Центральна Америка – 29,3; Південна Америка – 25,9; Західна та Центральна Африка – 21,6; Східна Африка – 20,6; Африка (весь континент в цілому) – 20; Карибський регіон – 18,1; Америка (весь континент в цілому) – 16,2; Східна Європа – 8,1; Північна Африка – 7,6; Північна Америка (США і Канада) – 6,6; Центральна Азія та Кавказькі країни – 6,6; Європа – 5,4; Близький і Середній Схід – 4,4; Океанія – 4; Південна Азія – 3,4; Азія (в цілому) – 3,2; Південно-Східна Європа – 3,2; Східна та Південно-Східна Азія – 2,8; Західна і Центральна Європа – 1,5 [11].

Перша десятка держав світу з найвищим рівнем умисних вбивств – дані за 2008 р., якщо не зазначено інше – виглядає таким чином: Гондурас (60,9), Ямайка (59,5), Венесуела (52), Сальвадор (51,8), Гватемала (45,2; 2006 р.), Тринідад і Тобаго (39,7), Колумбія (38,8; 2007 р.), Лесото (36,7), ПАР (36,5) та Сент-Кітс і Невіс (35,2) [3]. Характерно, що з тридцяти держав з найвищим рівнем вбивств 17 представляють Латинську Америку та Вест-Індію. Важливо звернути увагу на той факт, що в багатьох випадках між даними про рівень умисних вбивств за офіційними даними кримінальної юстиції та дани-

ми медичних органів (зокрема, ВООЗ) існує суттєва різниця, яка іноді – особливо стосовно країн Африки – сягає десятків разів [12]. З розвинутих держав світу найвищий рівень убивств фіксується в США (5,2; 2008 р.). В Західній Європі лідером є Фінляндія (2,5; 2008 р.), а в Центрально-Східній Європі – Литва (8,6; 2008 р.). На пострадянському просторі найвищий рівень умисних вбивств в Росії (у 2008 р. – 14,2; за неофіційними медичними джерелами – від 19 до 29,7), а найнижчий – в Азербайджані (2; 2007 р.) та у Вірменії (2,5; 2008 р.). Відповідний показник для України – 5,4 (2009 р.). Найнижчий у світі рівень умисних вбивств за останні роки фіксується в Сінгапурі, Кот-д'Івуарі, Гамбії, Гвінеї і в Марокко (в усіх п'яти – 0,4). В Європі найнижчий рівень умисних вбивств в Словенії (0,5) та в Австрії (0,5). У 2008 р. в Ісландії та в Монако рівень умисних вбивств взагалі склав 0.

Щодо таких насильницьких злочинів, як зґвалтування, то в 2006 р. серед регіонів планети найвищий їх рівень спостерігався в Північній Америці – 50; на Півдні Африки – 40; в Океанії – 33, в Латинській Америці і Карибах – 15; в Західній Європі – 8,3. Натомість в Східній Азії цей показник склав 6,3, у Південній Азії – 6,5, а в арабських державах всього 0,7. Світовими лідерами за рівнем зґвалтувань – дані за 2008 р., якщо не зазначено інше – є Лесото (91,6), Австралія (92; 2003 р.), Свaziленд (76; 2004 р.) і ПАР (75,6; 2007/08 р.). В Європі лідирують Швеція (53) та Бельгія (26,3) [3]. Про масштаби сексуального насильства в ПАР свідчить, зокрема і той факт, що за неофіційними даними щорічна кількість зґвалтувань в цій країні становить майже 500 тис. (більше 1000 на 100 тис. жителів!) [13]. Для порівняння: у США цей показник становить 28,6, у Новій Зеландії – 30,9, натомість в Японії – всього 1,2-1,5. Найнижчий у світі рівень зґвалтувань

спостерігається в Єгипті (0,1) і в Азербайджані (0,3). В Європі найменше згвалтувань вчиняється в Албанії, Боснії і Герцеговині та в Сербії (в усіх трьох – по 1,1). В Україні цей показник також низький – всього 1,9 (разом із замахами).

За рівнем нападів серед регіонів планети лідирує Північна Америка (772,7), далі йдуть Африка (609), Південна Азія (284,3), Східна Азія (250), Латинська Америка (155,3), Західна Європа (139,4), Східна Європа (27,4) та арабські держави (27). З окремих держав – дані на 2008 р., якщо не зазначено інше – найвищий рівень нападів спостерігався в Свазіленді (1 329; 2003 р.), в Швеції (918,7), у Великій Британії (837; в Шотландії – 1 655 у 2006 р.) та в ПАР (814,5 за даними національної поліції). Відповідний показник для США – 267,9 [3]. В Україні рівень нападів, якщо рахувати лише розбої, складає 10,8, а разом із тяжкими тілесними ушкодженнями – 21,5 (підраховано нами на основі даних МВС) [14]. Найнижчий рівень нападів фіксувався в Єгипті (0,1) та в Бангладеш (0,4), а в Європі – у Польщі (1,5). У визначенні термінів спеціальної анкети ООН під «нападом» розуміється фізичний напад на іншу особу із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, виключаючи напади з непристойною метою/сексуальне посягання, погрози, удари.

Найвищий рівень корисливих злочинів, зокрема крадіжок, грабежів та шахрайств, спостерігається в розвинутих країнах. Наприклад, рівень крадіжок в Північній Америці складає 3 440, в Західній Європі – 2 170, у Східній Європі – 590, в Африці – 500, в Латинській Америці – 390, в Південній Азії – 210, а в арабських державах всього 20. Світовими лідерами за індексом крадіжок – на основі даних за останні п'ять років – є Швеція (від 4 200 до 4 900), Нідерланди (від 3 498 до 5 310) та Данія (від 3 000 до 3 400). В Україні цей показник складає всього

241,2 (у 2003 р. – 556). Найнижчий у світі рівень крадіжок у Непалі (менше 2) [3]. Більше всього крадіжок зі зломом вчиняється в Данії (1 715), в Новій Зеландії (1 401) та в Австралії (1 146,8). В США цей показник складає 713. Натомість у Непалі та Сальвадорі рівень цих злочинів мізерний (по 0-0,1) [3]. Індекс квартирних крадіжок в Україні за даними МВС у 2009 р. склав 74 (підраховано нами на основі даних МВС). За коефіцієнтом угонів автотранспортних засобів (переважно автомобілів) беззаперечним світовим лідером є Франція (1 032). На Бермудських островах (володіння Великої Британії) у 2003 р. був зафіксований рекордний у світі рівень цих злочинів – 1 745. У США цей показник складає 307. Найменше таких злочинів фіксується в Гвінеї (0,5), на Філіппінах (1,4) та в Кенії (1,6). У 2005-2006 рр. в Непалі та в Туркменістані індекс угонів був ще нижчим (0-0,1). Для порівняння: в Україні цей показник складає 10,1. За рівнем грабежів (викрадення майна із придушенням опору особи силою або погрозою застосування сили) лідирують Бельгія (1 837; у 2003 р. – 2 107,5) та Іспанія (1 067) [3]. За іншими даними одним зі світових лідерів за рівнем грабежів є Чилі (1 275; 2004 р.) [15]. Натомість в США цей показник складає 142. Найменше грабежів фіксується в таких державах, як Малайзія (0,5), Бруней (0,5) і Непал (0,5-0,8). В Європі найнижчий індекс грабежів в Албанії (4,6). Відповідний показник для України – 58,5. Найбільше викрадень людей фіксується в Канаді (14) і в Туреччині (13-14), натомість в багатьох державах таких злочинів взагалі не реєструють або їх рівень є мізерним (зокрема, Монголія, Марокко, Сальвадор, Єгипет) [3]. Відповідний показник для України також дуже низький – 0,6. Світовими лідерами за рівнем злочинів, пов'язаних із наркотиками (включаючи як їх зберігання/вживання, так і не-

законний обіг), є Швеція (849,4), Мальдіви (818,6; в 2003 р. – всього 132,9) та Норвегія (786,5). У 2003 р. на Бермудських островах рівень цих злочинів склав 1 493. Найменше таких злочинів реєструється в Сальвадорі та Сьєрра-Леоне – по 0,1, а також в Монголії (0,2-0,3). Найнижчий в Європі індекс цих злочинів – в Боснії та Герцеговині (5-6). Відповідний показник для України – 138. За індексом злочинів, пов'язаних саме з торгівлею наркотиками, світовим лідером є Норвегія (384) [3]. Відповідний показник для України – 52,6 [14].

Підсумовуючи проведений аналіз, можна зробити деякі висновки.

Найбільше криміногенне значення має наявність у суспільстві та одночасний вплив таких факторів, як поширення анонії, значна соціальна атомізація (розрив дружніх, сімейних, сусідських та інших зв'язків із домінуванням у суспільстві ізольованих індивідів, соціальні контакти яких носять раціональний і відчужений характер) у поєднанні із високою соціальною нерівністю, відчуженням населення від влади, низькою правовою культурою, включаючи значне поширення цінностей та психології, властивих кримінальній субкультурі. Суттєве криміногенне значення мають також соціально-економічні чинники, зокрема низький матеріальний рівень життя населення і високе безробіття. Загалом найсуттєвішим антикриміногенним чинником є наявність в тій чи іншій державі сильного соціального контролю над злочинністю: переважно у вигляді елементів традиційного способу життя, впливу релігії та національної культурної специфіки. В тоталітарних державах (КНР, Куба, М'янма, Лівія, Сирія, Саудівська Аравія тощо) такий контроль забезпечує також увесь репресивний апарат, що переважно і визначає низький рівень злочинності в них. Водночас соціокультурні фактори здат-

ні забезпечити помірний або низький рівень злочинності – передусім насильницької – не лише в бідних країнах Азії та Африки, а й у заможних високорозвинутих державах (Японія, Південна Корея, Сінгапур, Кіпр та деякі інші). При цьому низькі показники ВВП на душу населення та/або рівня життя самі по собі прямо не обумовлюють високий рівень злочинності, включаючи насильницьку; часто зустрічається протилежна ситуація (Філіппіни, Непал, Бангладеш, Індія). Рівень злочинності в багатьох державах Африки та Азії через відсутність офіційної інформації оцінити дуже важко, хоча за деякими даними масштаби кримінального насильства в окремих країнах Африки величезні. У розвинутих державах загальний рівень злочинності – за рідкісними винятками – вищий, ніж у країнах, які розвиваються. Зокрема, з-поміж західних держав помірний коефіцієнт злочинності лише на Кіпрі, в Японії та в Південній Кореї. Натомість у розвинутих державах в структурі злочинності переважають корисливі та інші ненасильницькі діяння (зокрема, пов'язані із наркотиками), тобто злочинність в них є більш «гуманною». З-поміж розвинутих держав найвища насильницька злочинність в ПАР і в США. В Європі найвища насильницька злочинність в пострадянських державах, а найнижча – на Кіпрі, в Албанії та в Боснії і Герцеговині.

Невдале запозичення іншими державами деяких західних цінностей – ринкова економіка, значна лібералізація суспільного життя, індивідуалізм – в сукупності з криміногенними особливостями національної економіки та культури часто призводить до високого рівня насильницької злочинності (деякі держави Латинської Америки, окремі пострадянські, передусім Росія). Найнебезпечнішими державами світу – якщо рахувати насильницькі злочини – є деякі країни Аф-

рики (ПАР, Лесото, Свазіленд, Зімбабве) та Латинської Америки (Венесуела, Колумбія, Ямайка, Гондурас).

Через низку соціально-економічних, культурних та політико-правових факторів (насамперед обсяг криміналізації діянь, високу штучну латентність злочинів тощо) загальний рівень злочинності в Україні є досить низьким порівняно із західними державами, включаючи більшість держав ЄС. Дуже високий, за мірками розвинутих держав, в Україні лише індекс умисних вбивств (трохи більше, ніж в США), а також середній рівень наркотичних злочинів та грабежів. Індекс інших злочинів, включаючи крадіжки, напади, звалтування та угони автомобілів, в нашій державі низький або дуже низький. Проте в цілому порушені питання практично не вивчені в українській кримінології, потребуючи спеціальних ґрунтовних досліджень.

Література

1. *Тард Г.* Преступник и преступление. Сравнительная преступность. Преступления толпы. / Сост. и предисл. В. С. Овчинского. – М., 2004. – 391 с.
2. United Nations Surveys on Crime Trends and the Operations of Criminal Justice Systems (CTS) // <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/United-Nations-Surveys-on-Crime-Trends-and-the-Operations-of-Criminal-Justice-Systems.html>
3. UNODC crime and criminal justice statistics <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/crimedata.html>
4. *Голік Ю. В., Коробеев А. И.* Преступность – планетарная проблема (К итогам XI Конгресса ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию). – СПб., 2006. – 215 с.
5. Положение в области преступности и уголовного правосудия в мире. Информационный бюллетень № 2. // <http://huwu.org/ru/conf/crimecongress2010/factsheet2.pdf>
6. *Лунеев В. В.* Эпоха глобализации и преступность / В. В. Лунеев. – М., 2007. – 272 с.
7. *Лунеев В. В.* Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции. Монография. / Изд. 2-е, перераб. и доп. – М., 2005. – 912 с.
8. Values and rates per 100,000 total population for all CTS variables, reproduced as received, by country // <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/Tenth-CTS-full.html>
9. Number of offenses registered by the police 1999-2008. // http://www.statice.is/?PageID=1289&src=/temp_en/Dialog/varval.asp?ma=KOSO2101%26ti=Number+of+offenses+registerd+by+the+police+1999%2D2008+%26path=../Database/heilbrigdismal/afbrot/%26lang=1%26units=Number/%20per%2010,000%20inhabitants
10. *Гилинский Я. И.* Криминология. Курс лекций. – СПб., 2002. – 384 с.
11. Global Burden of Armed Violence Report. Geneva Declaration on Armed Violence and Development// <http://www.genevadeclaration.org/fileadmin/docs/Global-Burden-of-Armed-Violence-full-report.pdf>
12. Homicide Statistics, Public Health Sources – Latest available year (2003-2008) // http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/Public_health_latest_year_by_country_2.xls
13. SOUTH AFRICA: One in four men rape // <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=84909>
14. Стан та структура злочинності в Україні (2008-2009 pp.) // <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004;jsessionid=7F5A6387D9CB82DB0DFAAF3446115612>
15. International statistics on crime and criminal justice // http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crimestatistics/International_Statistics_on_Crime_and_Justice.pdf